



Ігор КОВАЛЬЧУК

Народне мистецтво з давніх часів увійшло в український храм. Вишиті рушники, скатертини, хоругви, фелони й саккоси тут якнайкраще доповнюють малярство, різьбу, лиття з металу, емальєрство, вітраж. Віддавна в українських храмах існувала традиція не малювати, а гаптувати й вишивати плащаницю. Ця ікона має бути в кожному храмі, адже над нею здійснюється певний обряд на страсному тижні: виніс плащаниці у велику п'ятницю. Небагато є у світі церков східного обряду, де б вишивка й гаптування займали таке поважне місце, як в українській церкві обох конфесій — УПЦ й УГКЦ. У ХХ столітті, з утвердженням в Україні на цілі сім десятиліть режиму більшовиків, українське вишиване сакральне мистецтво зазнало глибокого занепаду. Натомість ожило в українській діаспорі — у жіночих монастирях, у творчості окремих майстрів. Цікаво, що поряд із традиційними іконами на хоругвах дедалі більше поширюються вишиті простою й синтетичною заповлочною, шовком, сухозліткою та бісером ікони для іконостасів, вітварів і стін храму.

Відродження традиції вишиваних ікон для храмів і домівок наприкінці ХХ століття пов'язане з ім'ям відомого греко-католицького священника отця Дмитра Блажейовського. Народився він 21 серпня 1910 р. у Вислоці Горішній, повіт Сянік на Лемківщині. Це один з українських етнічних регіонів, який відзначається своєрідним і яскравим народним мистецтвом. Саме з Лемківщини походить чимало українських ікон, що згодом були виконані Д. Блажейовським у вишиваних образах. Навчався він у гімназії в Перемишлі у 1922-1930 рр. Філософію, теологію та історію студіював у Римі у 1933-1946 роках. Свячення одержав 2 квітня 1939 року в Римі. В Америці працював у різних парафіях: Ансонії — штат Коннектикут, 1946-1947 рр.; Ст.Джозефі — штат Міссурі, 1947-1955 рр.; Омезі і Лінкольні — штат Небраска та Денвері — штат Колорадо. Організовував у тих містах парафії: 1950-1955 — у Денвері, в 1955-1958 — у Філадельфії (штат Пенсильванія), в 1959-1973 — у Гюстоні (штат Техас).

ВИШИТІ ІКОНИ ДМИТРА БЛАЖЕЙОВСЬКОГО

Від 1973 року займається науковою працею у Римі. Видав друком вісімнадцять наукових праць і десять статей з церковної історії та десять збірок зразків українських вишивок. Поза науковою працею одночасно почав вишивати ікони. Перші призначалися для українських храмів у діаспорі. О. Блажейовський хотів зберегти самобутність українського храму і розпочав пошуки зразків ікон на хоругви, фелони тощо. Але багато не знайшов. Тоді взявся самотужки їх розробляти і пізніше вишивав. З роками о. Блажейовський став професійним вишивальником. Одним із свідчень популярності вишитих ним ікон, хоругов та фелонів є велика географія їх поширення — українські храми України, США, Канади, Німеччини, Італії, Франції, Австралії, Швеції, Аргентини, Бразилії.

Різдво й Воскресіння Ісуса Христа; ікони Богородичного циклу — Покрова, Оранта, Одигітрія, Єлеуса й чудотворні ікони Києво-Печерська, Почаївська, Жировицька; Христос Пантократор, Іван Хреститель, архистратиг Михаїл; святі Микола, Юрій, Анна, Кирило й Мефодій, Володимир та Ольга, Борис і Гліб, Антоній і Теодосій, Василь і Мокрина — ось ті образи, які вишивав отець Блажейовський. Він використовував спочатку бавовняну й шовкову заповлочною, а з другої половини 80-х років — синтетичні волокна, пофарбовані акриловими фарбами, які не блякнуть. Техніки вишивання різні, звичайна густина шиття дуже щільна — 40 і більше стібків на один квадратний сантиметр, а при відтворенні святих ликів густина досягає 144 стібки. Отець Блажейовський має учнів, в основному це черниці українських монастирів. Є охочі навчатися у нього й серед представниць інших народів: майстерно вишиває ікони, наприклад, його колишня учениця ірландка Анна Швердфегер.

Митець видав десять альбомів «Українські релігійні вишивки» (Рим, 1979, 1982, 1984, 1992 рр.; Львів 1995, 1996, 1998, 2000, 2001, 2002 рр.) з текстами українською та англійською мовами й ілюстраціями та детальними поясненнями щодо того, як опанувати різні техніки вишивання ікон. У передмові до першого альбому — видання 1979

року — отець Дмитро Блажейовський писав: «Українські церкви і родинні дома у вільному світі є в середовищі інших культур, що пригнічують українську культуру та українські традиції. Нам треба протиставитися цим небезпечним впливам і асиміляції. Наша культура давня, відрізняє нас від інших, має свою красу. Під багатьма оглядами другої такої немає. Наші батьки берегли її сторіччями, незважаючи на поневолення і наступ чужих культур. Будьмо сильні, як були наші прадіди. Вільні у вільному світі, бережимо пильно нашу культуру і наші традиції, плачемо їх і словом і ділом». Ці слова отця Блажейовського пояснюють, чому порівняно невелика українська громада у Римі створила оригінальну школу українського ікономалярства, до якої увійшли не лише майстри з Італії, але й інших країн.

Після легалізації УГКЦ всім греко-католикам діаспори став вільний доступ на батьківщину. Десять разів відвідав рідний край і отець Блажейовський, побував у Києві, влаштував тут виставку своїх ікон в Українському національному музеї та Українському домі.

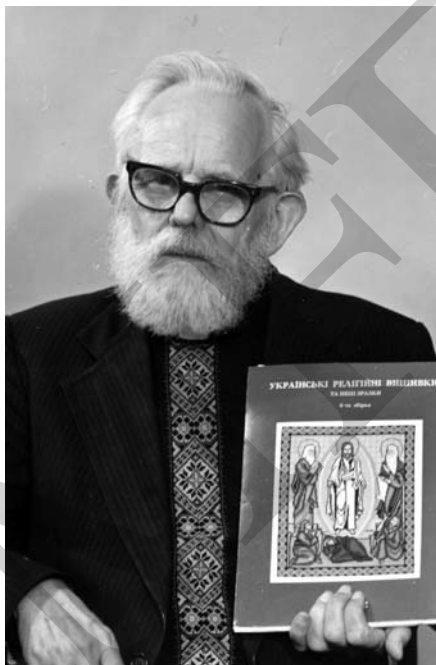
6 червня 1999 року у Львові урочисто було відкрито Музей вишиваних ікон та образів отця Дмитра Блажейовського. Одразу зібралось багато охочих подивитися на рукотворне диво, створене 90-річним автором. Це перший такого роду приватний музей не тільки у Львові, але й в Україні.

Захоплення сакральним мистецтвом — одна з рис сучасного мистецтва вишивки, яку так вдало опанував о. Блажейовський. У його доробку — майже 250 ікон та хоругв. Експоновані в музеї, вони дають вичерпне уявлення про творчість автора й переконують у його вродженому чутті прекрасного. Майстер оперує яскравими барвами, створюючи контрастні кольорові сполучення. Перед нами постає зображення Ісуса Христа (як у цілофігурній поставі, так і погрудне відтворення), Богородиці (Одигітрії, Оранти, Покрови, Панагії), одноосібних святих, а саме: св. Василя Великого, св. Миколая, св. Йосафата, св. Івана Хрестит-

теля та святих Степана і архистратига Михаїла. Дванадцять ікон празникового циклу творять верхній ряд вишиваного іконостасу, а також ікона Тайної Вечері. Поза тим, є ще 6 страсних ікон (Ісус в Гетсиманському саду, Ісус на Оливковій горі, Розп'яття, Ісус з хрестом та Вероніка, Нерукотворний образ Ісуса та Плащаниця), ікони апостолів: святих Петра, Павла та Андрія, а також значна кількість (близько 20) відтворень чудотворних Богородичних ікон, відомих в Україні та поза її межами. Експозицію постійно поповнюють нові роботи отця Дмитра, такі як епізоди з Біблійної історії, портрети Шевченка, Франка, Лесі Українки і Маркіяна Шашкевича, митрополита

та Андрея Шептицького та Патріарха УГКЦ Блаженнішого Кардинала Йосифа Сліпого, ряд жінок-мучениць за Христову віру: святі Софія, Віра, Надія і Любов, Катерина, Варвара, Тетяна, Наталія, Анастасія та Ірина, Оксана, Лариса, Євгенія, Вероніка та Ніна, Тамара, Олена та інші.

Цікаво й різноманітно працюють і послідовники отця Блажейовського, а їх чимало. Виставка автора побувала в 62 великих та малих містах України й усюди із захопленням її приймали. У травні 1999 року постійна експозиція розмістилася у Львові на проспекті В. Чорновола, 2А. Музей працює усі дні, крім понеділка і вівторка. А оскільки



Дмитро Блажейовський

кільки вхід вільний, то його відвідують люди різного віку, статку та поглядів. Сюди приходять у складі екскурсії або ж сім'ї після недільної церковної Літургії та багато інших поцінувачів мистецтва. Музей робить добру справу, увічнюючи для нащадків мистецькі надбання нації.

Послідовники вишиваної ікони, а їх немало, вважають о. Блажейовського своїм учителем. Перші їхні роботи були виконані за розробками митця. Тільки згодом вони починали йти власним шляхом. Як каже сам майстер: «Я перший, який прокладає слід на снігу. Але після мене підуть інші, котрі підуть далі і продовжать мистецтво вишиваної ікони й вишиваного образу, піднімуть мистецтво вишивки на вищий щабель — як різновид ікономалярства».

Серед послідовників о. Дмитра Блажейовського слід відзначити Юрія Савку (м. Луцьк). Він створює авторські роботи у жанрі портрета, серед яких — портрет Папи Івана Павла II, подарований йому під час візиту до Києва в червні 2001 року. Валерій Малиновський працює в жанрі ікони в мініатюрі, займається вишивкою літургійного одягу. Віра Онищук з Володимира-Волинського вишиває ікони за зразками о. Блажейовського, а також сорочки, обруси, подушки. Олег і Ярослава Ликтей (м. Тернопіль) вишили твір «Хресна дорога». Микола Симчич (с. Нижній Березів, що біля Косова) теж створює ікони за зразками о. Блажейовського і має власні твори, серед яких портрет Папи Івана Павла II. Йосип Кравець (м. Львів) пильно наслідує майстра і вже мав кілька персональних виставок своїх робіт, так само наслідує зразки й Тетяна Митряхіна (м. Луцьк), але має і власні авторські твори І. Пашталіду (м. Салоники, Греція) виконує роботи авторські і за зразками отця Блажейовського. Агнеса Ляшенко (м. Чернігів) — майстер вишиваних ікон, а почала цим займатися ще 1993 р., після знайомства з творчістю о. Блажейовського. Всі згадані майстри мали персональні виставки, багато хто — у Музеї о. Блажейовського у Львові, який став центром вишиваної ікони в Україні. Окрім них, є ще багато послідовників, котрі стали на шлях виготовлення вишиваних ікон в багатьох містах України та в діаспорі, їхні праці були представлені під час проведення виставок о. Д. Блажейовського у різних містах світу.

Виготовленням вишиваних ікон зацікавилися педагоги. У м. Ірпіні Київської області студенткою Педагогічного університету ім. М. Драгоманова Н. Грищенко розроблена програма для гуртків декоративно-прикладного мистецтва за профілем «Іконовишивка та історія вишивання», призначена для навчання дітей мистецтва вишивати ікони. Свою дипломну роботу Наталя Грищенко присвятила вихованню морально-духовних якостей та естетичного смаку в учнів сьомих-дев'ятих класів на базі гуртка «Релігійна вишивка». Програми навчання вишивки, можливо, будуть включені до програм загальноосвітньої школи.

Вишивана ікона у тому вигляді, як пропонує її отець Дмитро Блажейовський, — культурне явище, дещо незвичне, оскільки класично-традиційне ікономалярство виконувалося і виконується за іншими, давно установленими принципами, що набули сили канону.

Тож може постати запитання: чи має право називатися іконою зображення не малюване на дереві, а вишите кольоровими нитками на полотні? Мабуть, відповідь не буде однозначною, бо заперечний висновок можна аргументувати певними положеннями богословського підґрунтя ікономалярства, силою традиції, широкими можливостями, які дає якраз малювання темпераю для тонкого відтворення одноосібних постатей небожителів чи євангельських сцен. Водночас, утверджуючи вишите зображення як ікону, можна згадати, що взагалі першою іконою вважається Нерукотворний Образ. Так само Туринська Плащаниця несе нам з глибини віків образ Спасителя. Ранні іконні зображення — це не лише те, що виконане власне малюванням, але й у техніці мозаїки, фрески, емалі, різби. У народному середовищі ікони малювалися не лише на дереві чи полотні, але й на склі. У розмаїтій структурі класичного сакрального мистецтва іконні зображення були також гаптованими, тобто фігуративні образи на них відтворені особливими засобами вишивання заповоччю поверх тканини. Прикладом є темплони (завіси) у Старозавітному Єрусалимському Храмі, які відділяли Свята святих від Храму Вірних і на яких були вишиті Херувими і Серафими.

Різні християнські країни у видових відмінностях сакрального мистецтва мають свої пріоритети. Вони інколи зумовлені чинниками не лише загальноісторичними, а й культурно-антропологічними, мистецько-психологічними, врешті — територіально-географічними. Ці чинники (чи їхні комплекси) значною мірою й визначають більшу схильність до якогось конкретного виду мистецтва, до матеріалу, а то й до технічних засобів образотворення.

Загальнохристиянська культура тільки виграє від цього, збагачуючись такими регіонально-національними особливостями, які у своєму поєднанні творять її поліфонічне багатоголосся. Єдиний спільний для всіх християн богословський зміст втілюється у різних техніко-формальних вирішеннях, результат ідейно-естетичної дії яких залежить як від дотримання традиційних засад вислову у цьому виді мистецтва, так і від таланту митця. Тому матеріал та техніка виконання є лише попередниками у втіленні задуму.

Львів